

YER RESURSLARINI BOSHQARISH MEXANIZMLARI

Bazarbayeva Go'zal Rustam qizi

Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yer resurslari va ularni boshqarish mexanizmlari haqida ma'lumot berilgan. Yerdan foydalanishning boshqarish mohiyati xususida fikr-mulohazalar bildirilgan

Kalit so'zlar: yer resursi, boshqarish, bozor iqtisodiyoti, mexanizm, integrativ tizim

Abstract: This article provides information about land resources and their management mechanisms. Opinions were expressed about the nature of land use management

Key words: land resource, management, market economy, mechanism, integrative system

Аннотация: В данной статье представлена информация о земельных ресурсах и механизмах управления ими. Высказаны мнения о характере управления землепользованием

Ключевые слова: земельный ресурс, управление, рыночная экономика, механизм, интегративная система.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida davlat miqyosida o'tkazilayotgan umumiqtisodiy, yer va agrar islohotlarni amalga oshirishning murakkab jarayonlari davrida yer resurslaridan samarali foydalanishni boshqarishni takomillashtirish ehtiyojini kuchaytiradi. Aynan shu ma'noda yer kadastrini va yer tuzish bo'yicha yangi nazariy va amaliy jihatdan yondashuvlari yer resurslarini boshqarishning amaliy masalalarini yechimlarida o'z isbotini topganligi qo'yilgan muammoning amaliy ahamiyatini bildiradi. O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni tubdan o'zgartirish jarayonida yer munosabatlari va yer resurslarini boshqarishning samarali ko'rinishlari namoyon bo'lmoqda. Yer o'zining asosiy xususiyatlaridan tashqari ushbu resurs ishlab chiqarish vositasi, hududiy biznes, tabiiy boylik, huquqiy munosabatlar va ko'chmas mulk obyekti bo'lib qoldi.

Bozor munosabatlari qaror topishi sharoitida yerlarni davlat boshqaruvining majmualari uslubini eng qulay qo'llash va byudjet daromadlarini ko'paytirishni ta'minlovchi, yerdan foydalanishning eng samarali va iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq shakli sifatida yerni ijaraga berishning rivojlanishi ayniqsa muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Shu bilan birga yer munosabatlarning davlat boshqaruvidagi yagona tartibini o'rnatish, ijara haqi miqdorini usullarini ishlab chiqish, yer bozorining holatini aniq aks ettiradigan mintaqaviy iqtisodiyotining holati va undagi jarayonlarni

boshqarish tizimida, yer ijara siyosatida tadbirlar majmuasini shakllantirishning birlamchiligini hisobga olish hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi. Yer munosabatlarini tartibga solishning uslubiy nazariyasini ishlab chiqish, yerning oldi-sotdi shakllari va uslubini faollashtirish, yer uchastkalarini xususiylashtirish jarayonlarini, investitsion, baholash, sug'urta faoliyati, ipoteka, kreditlashtirish, yerga oid qimmatbaho qog'ozlar bilan muomala o'tkazishni rag'batlantirish zarur.

Yerdan foydalanishning sanab o'tilgan va qator boshqa kamchiliklari qishloq va o'rmon xo'jaligi, sanoat, transport va undan foydalanishning boshqa sohalar uchun amaliy jihatdan to'la haqqoniydir. Shu munosabat bilan iqtisodiy mahsulotni qayta ishlab chiqarish davrida yerning roli, tabiiy resurs sifatidagi yerning o'zini qayta ishlab chiqarish siklidagi mohiyati va o'ziga xos xususiyatlari, ishlab chiqarishning boshqa omillari bilan uni o'zaro aloqalar xarakteri yo'nalishlarida tadqiqotlarni davom ettirish zarur bo'ladi. Yerning o'zini to'la qayta ishlab chiqarishini (yer resurslarini) oldindan ko'rib chiqamiz. O'zining to'la takror ishlab chiqarish davrida yer uchta bosqichdan o'tadi:

yer resurslarini taqsimlash yoki qayta taqsimlash (foydalanish uchun yer berish);
jamiyat faoliyatining barcha sohalarida yerdan to'g'ridan-to'g'ri foydalanish;
yer resurslarini qayta ishlab chiqarish (tiklash).

Bosqichlarning barcha sikllari (davrlari) nisbatan alohidadir, o'zlarining aniq ichki mazmuniga va turli mohiyatga egadirlar, ammo bunda o'zaro bog'liq va o'zaro aloqadadir. Birinchi fazani oshirish yerdan foydalanish xarakteri va maqsadli mohiyatini belgilagan tarzda jamiyatdagi yerdan foydalanish sohalar hamda iqtisodiyot tarmoqlari tomonidan yer resurslarini taqsimlashni o'z ichiga oladi, qaysiki bu ikkinchi bosqichni amalga oshirishga manba yaratadi. Iqtisodiyotni doimiy rivojlanishi sharoitida ikkinchi bosqichni amalga oshirish yer resurslarini keyingi taqsimlash va yangidan qayta taqsimlash uchun obyektiv holda manbaa Yer resurslarini boshqarish mexanizmi ko'rib chiqilayotganda yerni boshqarish - bu oddiy tadbirlar majmuasi emasligi, balki uzviy, yaxlit tizim ekanligidan kelib chiqish muhimdir.

Tizimli yondashuv nazariyasi bilan uzviy yaxlit tizim belgilari muvofiqlikda uning unsurlari o'rtasidagi va unda alohida unsurlarga tegishli bo'lmagan yangi integrativ xususiyatlarining paydo bo'lishiga xizmat qiladi. Uzviy yaxlit sifatidagi tizimning rivojlanishi va xususiyati, uning unsurlari xususiyatining o'zgarishidagi oddiy xususiyatlar natijasi emas.

Yaxlit tizim sifatida yerdan foydalanishni boshqarishning umumiy tavsifida eng asosiysi - unda uning unsurlarini xususiyatlar natijasiga olib kelmaydigan integrativ sifatlarning mavjudligidir. Bu, yangi integrativ tizimni boshqarishning tizimning barcha unsurlari uzluksiz aloqalarining obyektiv mavjudligidan kelib chiqadigan

majmualari funksiyalari deb atash mumkin va o'zining quyidagi tomonlarining birligida namoyon bo'ladi.

Yer resurslarini boshqarishning mohiyati, yer munosabatlari tizimining jami yig'indisini ularga maqsadga qaratilgan ta'sir yordamida harakatda bo'lgan iqtisodiy qonunlardan ongli foydalanish asosida yer munosabatlarini ishlab chiqarish kuchlariga muvofiqlashtirish maqsadida tartibga solishdan iboratdir. Shu bilan ta'sir ko'rsatish obyekti nafaqat yer munosabatlari namoyon bo'lib olishi shakllari bo'lib chiqadi (tashqi, irodaviy) balki bevosita moddiy asosi ham. Bu boshqarishning chuqur ijtimoiy-iqtisodiy aspektidir.

Yer resurslarini boshqarishning tashqi ko'rinish tomoni yer zahirasini eng ratsional foydalanishini ta'minlash bo'yicha davlatning rejali iqtisodiy, tashkiliy - xo'jalik-texnikaviy, texnikaviy va huquqiy tadbirlarining yig'indisi sifatida gavydalanadi. Yerdan foydalanishni boshqarishning mohiyatli momentining quyidagi tavsifiga e'tibor qaratilishi kerak. Ko'rsatib o'tilganidek, u yer munosabatlarini tartibga keltirishga qaratilgan. Shu bilan bir vaqtda yerdan foydalanishni boshqarish o'z-o'ziga obyektiv va nisbatan mustaqil hodisadir. Binobarin bu yer munosabatlari namoyon bo'lishining aniq shaklidir. Aniqrog'i esa, yer munosabatlarini takomillashtirishning maqsadga qaratilgan ongli shaklidir.

Har qanday boshqaruv, shu jumladan yerni boshqarish ham, aniq maqsadni nazarda tutadi. Boshqarishning maqsadi davlatning iqtisodiyoti maqsadi bilan obyektiv qaratilgan va unga bo'ysundirilgan, keyingisi asosiy iqtisodiy qonunda ifodalanadi. Shu nuqtai nazardan yuqorida yerdan samarali foydalanishning mohiyati to'g'risidagi ta'rifni hisobga olish bilan yer resurslarini boshqarishning boshlang'ich uzoq muddatli maqsadini davlatning yagona yer zaxirasini barcha xalq xo'jaligi manfaati, uning tarmoqlari va ayrim yerdan foydalanuvchilar manfaati uchun maksimal samarali foydalanishni ta'minlashni aniqlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Nigmatov A. Yer huquqi. - T.: "Islom Universiteti", 2001. - 191s.
2. Нигматов А. Земельное право. Т.: "Ислом Университета", 2001. - 189 бю
3. Rahmonov Q.R. Yer resurslarini boshqarish. O'quv qo'llanma. T.: TIMI, 2008 - 161 b.
3. Selim Kapor, Hari Eswaran, Winfried Blum. Sustainable Land Management. Springer-Verlag Berlin and Heidelberg GmbH & Co. KG. Germany 2016.
4. Чертовицкий А.С., Базаров А.К. Управление землепользованием, Учебное пособие. Ташкент, ТИИМ. 2010. - 327 с.
5. Чертовицкий А.С. Земельный кадастр. Учебное пособие. Т.: ТИИМ, 2012 - 296 с.
6. O'zbekiston Respublikasi "Yer kodeksi", T.: "Adolat", 2011 y.

7. O 'zbekiston Respublikasi yer resurslarining holati to'g'risida Milliy hisobot.
T.: "Yergeodezkadastr" davlat qo'mitasi, 2016. - 85 b.

Internet saytlari:

1. w w w .Ziyo.net
2. www. Lex.uz
3. w w w .Tsure.ru
4. www.landkadast.com
5. www.guz.ru